

VARHAISKIELI JA YKSISANAVALIHE

Anneli Kauppinen

Lasten varhaisimmat ilmaukset ovat tunnetusti yhdestä, yleensä sanaksi tulkitusta äännöksestä koostuvia. John Doren kokoamien tietojen mukaan tämä vaihe sattuu tavallisesti toiselle ikävuodelle ja kestää joillakin muutaman kuukauden, toisilla taas yli vuoden (Dore 1975). David McNeill (1970) pitää kahden lapsen kielestä tehtyjen havaintojen perusteella holofrastisen kauden likimääräisenä kestoaikana ikäkautta 9 kk - 18 kk tähdentäen kuitenkin, että ikärajat voivat vaihdella normaaleillakin lapsilla. McNeill käyttää kaudesta nimitystä holofrastinen, joka viittaa siihen käsitykseen, että sana edustaa koko lausetta tai "ajatusta".

Yksisanaisille ilmauksille tyypillisinä piirteinä pidetään sidoksisuutta puhetilanteeseen ja yhteyttä senhetkiseen toimintaan. Tämä ilmenee mm. siten, että niihin liittyy yleensä jokin liike tai ele ja niitä on vaikea tai mahdoton tulkita, jollei tiedetä mitä lapsi on tekemässä. Esimerkiksi Vygotsky (1962) kytkee ne toimintaan eikä ajatteluun. Useat tutkijat ovat myös todenneet, että varhaisvaiheen ilmauksiin kuuluu tietynlainen intonaatio tai sävy, joka on olennainen osa niiden sisältöä (esim. Tonkova-Yampolskaya 1973 ja Halliday 1975). Leimallisena piirteenä pidetään vielä semanttista epämääräisyyttä, niin että sama "lausesana" voi saada eri konteksteissa erilaisen tulkinnan (McNeill 1970).

Viime aikoina on käyty keskustelua siitä, ovatko nämä varhaiset ilmaukset holofraaseja tai pelkkiä sanoja vai eivätkö ne ole kumpaakaan. Piaget ei pitänyt niitä kielenä lainkaan, koska ne eivät ole symboleja vaan sanoja, joilla nimetään jokin ilmiö. McNeill (1970) taas näki niissä heljastumia - niin kuin Chomskya mukailleen ajateltiin - synnynnäisistä kiellopillisista kategorioista ja piti niitä tiettyssä mielessä kiellopillisina lauseina. Greenfield taas operoi yksisanailmauksia käsitellessään sijakiellopin käsitteistöllä (Greenfield ja Smith 1976). Tämän vuoksi Dore (1975) arvostelee tutkimusta siitä, että siinä annetaan liiaksi lingvististä merkitystä eilingvistisille piirteille. Greenfield on sittemmin täsmentänyt teoriaansa sanomalla, että yksisanaisen ilmauksen alla on yksi kognitiivinen - täsmennettyinä kognitiivis-perseptuaalis-toiminnallinen - struktuuri eikä lause

holofrastien käsityksen mukaisesti (Greenfield 1978). Dore pitää Greenfieldin teoriaa tästä selityksestä huolimatta "piiloholofrastisena" tai epärelevanttina. Hän nimittäin edellyttää, että kuvaustapa selittää myös synnyn: "Most fundamentally, how could the child's representation of an action pattern determine the child's initial hypothesis that he can express that representation to others by means of a distinct symbolic entity, the word" (Dore 1979).

Doren (1975) mukaan varhaiset ilmaukset ovat primitiivisiä puheakteja, jotka koostuvat (yleensä intonaationa ilmenevästä) primitiivisestä voimasta ja rudimentaarisesta viittausilmauksesta. Dore (1979) tähdentää, että sen enempiä loogiset kuin lingvistisetkään relaatiot eivät vastaa lapsen käsitystä fyysisistä tapahtumista (physical events).

M.A.K. Hallidayn teoria on funktiolähtöinen: kieli omaksutaan kun opitaan mitä sillä tehdään, funktio määrää muodon. Teoksessaan Learning How to Mean Halliday (1975) soveltaa teoriaansa yksityiskohtaisesti poikansa Nigelin kielen varhaisvaiheisiin. Hallidayn tarkastelutapa on selvästi traditiosta poikkeava. Mielenkiintoisen näkökulman käytyyn holofraasikeskusteluun tuo nähdäkseni se, että hän jakaa Nigelin kielen vaiheisiin I (9 kk - 16 1/2) ja II (16 1/2 - 18 kk). Hän ei siis, toisin kuin muut tutkijat, pyrikään selittämään koko yhdeksän kuukauden jaksoa yhdellä kuvaustavalla, vaan käsittelee kummankin kehitysvaiheen erikseen. Mielenkiintoista on se, että hän sijoittaa holofrastisen kauden II vaiheen alkuun; hänen mukaansa: "[Nigel] happened to be one of those children who hardly go through a 'holofrastic stage' -" (Halliday 1975:42). Niin kuin lainauksestakin näkyy, Halliday ei käytä käsitettä "holofrastinen" terminomaisesti, vaan se häivähtää ohimennen (vain) tässä yhteydessä. Termi ei tässä olekaan tärkeä, vaan se, että Hallidayn mukaan ei ole olemassa pitkää yhtenäistä yksisanakautta, joka kestäisi varhaisista vaiheista noin 18 kuukauden ikään asti.

Seuraavassa koetan osoittaa yhden lapsen kielestä kootun materiaalin avulla, että Hallidayn tapa jakaa varhaiset ilmaukset kahteen jaksoon on perusteltu. Tästä lähtien käytän Hallidayn I vaiheesta (Nigelillä 9 kk - 16 1/2 kk) nimitystä varhaiskieli ja II vaiheesta (N:llä 16 1/2 kk - 18 kk) nimitystä yksisanavaihe.¹ Tässä esiteltävän materiaalin olen koonnut poikani kielestä v. 1974 ja 1975 ilman tietoja Hallidayn teoriasta. Tästä on sekä haittaa että etua. Haittaa siksi, etten seuruun aikana ole voinut panna merkille kaikkia Hallidayn mainitsemia seikkoja, ja etua siksi, että yhtäpitävyys ei voi olla Hallidayn teorian ja esimerkkien provosoimaa. Keruun "tek-

¹ Termit eivät ole Hallidayn.

niset" apuneuvot ovat olleet tässä vaiheessa samat kuin Hallidaylla: silmät ja korvat, kynä ja paperi. Pojasta käytän lyhennettä T. T:n varhaiskielen kausi kesti 0 v 10 kk:n iästä 1 v 7 kk:n ikään ja yksisanalauseiden kausi 1 v 7 kk:n iästä 1 v 9 kk:n ikään, eli se oli myöhempi ja myös pitempi kuin Nigelillä.

Varhaiskielellä ei Hallidayn mukaan ole minkäänlaista leksikogrammaattista muotoa. Lapsen äännökset (vocal postures) eivät ole sanoja. Ne saattavat olla aikuisten kielen fragmentteja, vaikka eivät välttämättä ole. Kulakin ilmauksella on jokin ja vain yksi funktio, joka säilyy samana koko varhaiskielen ajan (Halliday puhuu ilmauksen ja sisällön konstantista suhteesta). Järjestelmä on siis melko jähmeä. Varhaiskieli on kieltä ilman kielioppia; sen sijalla ovat äännökset ja intonaatio. Ilmauksilla ei siis ole sisäistä rakennetta. Hallidayn (1975) mukaan ne ovat yksifunktioisia, toisin kuin aikuisten kielen lauseet, sillä vasta kielioppi suo mahdollisuuden kielen monifunktioiseen käyttöön.

T:n varhaiskielen tavallisimmat ilmaukset on koottu Hallidayn funktio- luokituksen mukaisesti oheisiin taulukoihin 1-5. Kaikki mainitut ovat olleet toistuvasti käytössä, eikä mitään satunnaisia äännähdyksiä ole otettu mukaan. Taulukoista ei myöskään ole jätetty pois yhtään keskeistä varhaiskielen ilmausta. Greenfield mainitsee verratessaan Hallidayn tutkimusta omaansa, että tämän tutkimuksessa annetaan "arvoa" vokalisaatioille, "jotka eivät ole englantia". Greenfield uskoo, että niiden runsauden syynä voi olla sekin, että Nigelin vanhemmat ovat ne "hyväksyneet". Tämä on muuten mielenkiintoinen väite, sillä niinhän tutkijan (joka tässä tapauksessa on toinen vanhemmista) juuri pitäisi asennoitua kohteeseensa: arvostaa kieltä jota tutkii, riippumatta siitä onko se "oikeaa" vai ei. Hallidayn luokittelutapoja ovat arvostelijat pitäneet subjektiivisina ja heikosti perusteltuina (Greenfield 1976; Hazel Francis 1976). Tämän materiaalin valossa näyttää siltä, että useimmat ilmaukset asettuvat luontevasti Hallidayn luokkiin, mutta joissakin tapauksissa rajanveto Hallidayn ilmoittamalla tavalla tuntuu hankalalta. Esimerkiksi personaalisen ja heuristisen funktion raja on epäselvä. Halliday pitää heuristista 'tell me why' -funktioita myöhäisenä ja lukee siihen kuuluviksi sellaiset ilmaukset, joihin lapsi odottaa vastaukseksi esim. esineen nimeä. Mielestäni sellaiset Hallidayn mukaan personaaliset ilmaukset kuin vovvov 'koira', 'kissa' jne. olisivat mieluummin heuristisia, niin kuin vielä selvemmin toteavan kysyvä, 'eksistentiaalinen' sss, jota T. käytti huomattaessaan jonkin näkyvän esineen, esim. lampun. Ilmaus oli 1.3 - 1.5 vuoden iässä hyvin tavallinen. Personaalisina olen pitänyt T:n "toimintalauseita", joilla hän 'säästää' puuhiaan esim. tävä 'laitanpa tuon tuohon', 'heitänpä

Taulukko 1. Instrumentaalinen funktio

Varhaiskieli	0.10 - 1.6 <u>mamm(mam...)</u> Lyhyt tai jatkuva 'haluan ruokaa/juomaa'	1.3 <u>ää</u> (+kädenojennus) Lyhyt, korkea, "terävä". 'haluan tuon' (käsillä oleva esine, myös ruoka tai juoma pöydässä)
	1.7 <u>maamma</u> tai <u>mammam</u> 'haluan sen (esineen)' 'haluan ulos'	1.4 - 1.8 <u>tätä</u> (a/ä/ä) 'haluan ulos'

Yksisana-lauseiden kausi	1.7 <u>Bar̥kka</u> 'haluan lisää makkaraa' (←makkara) 'anna nuo rahat' (markka)	1.7 <u>ssä^h</u> (←"lissää") 'anna ruokaa/juomaa tähän tyhjään astiaan' (vaikka olisi kysymyk- sessä ensimmäinen annos)	1.8 <u>anna</u> (a/ä/ä) 'anna' (jokin esine) 'haluan mennä par- vekkeelle'
	1.9 <u>kaar̥kka kaar̥kka kaar̥kka</u> <u>kaar̥kka säh säh</u> (←"karkki") 'anna lisää rusinoita'	1.9 <u>issaa</u> tai <u>issää</u> 'anna lisää juotavaa'	1.9 <u>an̥na an̥na</u> (liud. <u>n</u>) 'anna syötävää'
			1.9 <u>mainaa</u> (painaa) 'haluan avata TV:n'

ä = a:n ja ä:n välillä oleva äänne
r̥ = uvulaarinen r

Taulukko 2. Säätelyfunktio

1.3

Ottaa aikuista kädestä, vikisee.

'tule tänne'

1.5 - 1.7

sss (+ kädet koukussa rinnan tasolla, kämmenet ylöspäin) 'nosta minut pois sängystä'

Varhaiskieli

1.8

pos 'mennään pois'

postottee postottee

'riisu minut'

mennää männää (e/ä)

'mennään toiseen huoneeseen', 'mennään kauppaan'

1.8

posetta posetta

'nosta minut pois tuoilta'

1.8 - 1.9

possilita possilita

'mene pois siitä istumasta'

Yksisana lauseiden kausi

1.9

keekä keekä keekä

'pane mimulle kengät jalkaan (jotta voisin lähteä kanssasi pankkiin)'

Taulukko 3. Vuorovaikutusfunktio

Varhaiskieli

0.11

tä

'minä olen täällä'
Huutaa toisille ('osalistuu keskusteluun') yleensä etäältä tai tullessaan lähemmäksi, ei itsekseen eikä esineille.

1.3 - 1.5

tee'ta (a/ä/ä) tai tä

Sama kuin yllä oleva; myös esim. parvekkeelta tuttuja nähdessään.

0.11

Nyökyttelee ojenttuaan esineen

toiselle: 'ole hyvä'; ota syliin ja pidä nyökyttelee myös aikuisen sanoessa "kiitos" tai "joo".

1.4 - 1.6

šš

'kiitos'

0.11 - 1.1

vavva

'minäkin olen tässä, hyvä'

1.4 - 1.6

pappappap...

"jutustelu": 'otapa minut syliin' (aikuisen ollessa ylempänä)

Yksisanalauseiden kausi

1.8

hai tai ai

'hei'

Boi

'moi'

1.7

t_gšš t_gšš

'kiitos'

Tav. ruokailun jälkeen; toistaa kunnes on nostettu syöttötuolista.

1.9

t_gšš tai tošš

'kiitos'

- / = nouseva sävelkulku
- B = soinniton b
- ' = (tavun alussa) pääpaino
- š = etinen s

Taulukko 4. Personaalinen funktio

1.2

'teeta

'minä teen
näin' (tehdes-
sään jotakin)

1.4 - 1.7

tävä (B/v , a/a/ä) tai jatkuva:
tavatatava.... "Toimintalause"

'laitanpa tuon tuohon'

'nyt heitän pallon'

'otanpa tuosta leipää'

'autan sinua tavaroiden keräämises-
sä'

1.7 - 1.8

Myös: näyttäessään hammasharjaa,
nähdessään ulkona käveleviä poikia,
katsolessaan kirjan kuvia

1.7

täältä tai tästä

Ottaessaan tavaroita laukusta.

1.9

ooso ooso (<housut)

'vedänpä housut jalkaan'

1.9

piilloⁿ (<piiloon)

- 1) Pujottaessaan talouspaperirullan sydäntä keppiin,
- 2) pannessaan mappia koteloon,
- 3) kulkiessaan (aikuisen) ylös koukistettujen polvien alitse,
- 4) taittaessaan paperin, johon on piirretty kuva.

↘ = laskeva sävelkulku

Varhaiskelti

Yksisana lauseiden kausi

Taulukko 5. Heuristinen funktio¹

Varhaiskieli

1.3 - 1.5

sss (+käden ojennus kohteeseen) 'Eksistentiaalilause'. Ei pyyntö vaan toteavankysyvä, rauhallinen ilmaus, jota ei toisteta. Käyttää nähdesään jonkin kiinnostavan esineen, esim. kattolampun. (Hyvin tavallinen.)

1.3 - 1.4

vovvov

'iso punainen leikki-koira', 'ikkunasta näkyvä kissa', '40 cm:n pituinen turkislelu (hylje)' Ei: 'lintulaudalla oleva lintu'

1.3 - 1.5

fuu (u/y)

'viheltävä'

'tuo voi olla kuuma/terävä'

1.5

'10 cm:n korkuinen koiran kuva'

1.6

'koira', 'laiturin päässä kävelevä västäräkki', 'ohi vilahteleva metsä' (autossa)

1.7

'niityllä oleva lehmä', '5 cm:n korkuinen muovikauris', 'juokseva hevonen TV:ssä'

1.7

lappa 'tuossa on lamppu'

lappa ee '(mutta) tuossa ei ole'

1.7

pstää

'tuo on terävä'

1.7

tarkka

'lintu' (kirjassa)

1.8

sah

'kissa', 'koira'

1.8

nanne

'nalle'

1.9

eppa

'hevonen'

Yksisanalauseiden kausi

¹ Halliday pitää tämän tyyppisiä ilmauksia yleensä personaalisina

pallon' jne. Tämä T:n ikään 1.8 kestänyt ilmaus laajeni tarkoittamaan myös toisten toimia ja kuviteltuja tai ajateltavissa olevia toimia, esim. nähdes- sään hammasharjan muisti hampaiden harjaamisen ja kuvaili sitä tällä toimin- tailmauksella. Kaikki varhaiskielen ilmaukset eivät myöskään näytä olevan kiiltatta yksifunktioisia, niin kuin Halliday väittää. Esimerkiksi kuvitte- lulle T:lla ei ollut eri ilmauksia, vaan sellaiseksi sopi esim. vovvov 'kuvittelen olevani koira', 'tämä on aivan kuin koira' (hypittäessään ko- vertamaansa leivänpalaa pöydällä). Kaksifunktioiseksi voisi tulkita myös esim. ilmauksen pappap 1) säätely: 'otaminut syliin', 2) vuorovaikutus: 'ollan yhdessä' (hellittelylause); niin kuin myös ss 1) vuorovaikutus: 'kiitos', 2) säätely: 'nosta minut alas syöttötuolista'.

Varhaiskieli kertoo pienen lapsen kokemus- ja havaintomaailmasta, jos- sakin määrin tietysti myös kulttuuri- ja persoonallisuuseroista. Esimerkiksi vovov, jonka ensimmäisenä referenttinä on koira ja joka sitten laajenee yleensä eläimiä, ihmisiä, eläinten kuvia ja jopa mitä tahansa liikkuvia (tai liikkuvilta näyttäviä) esineitä tarkoittavaksi, on yleinen erikielisiillä lap- silla (vrt. esim. Clark 1973:79-80); jopa kielestä riippumatta melkein samas- sa muodossa, esim. Piagetin lapsella bow-wow 1.1 - 1.4 'koira', 'hevonen', 'juna', 'ihminen', 'maton geometrinen kuvio', 'mikä tahansa kuistilta näkyvä esine'. Myös instrumentaalisesta mammam-tyypistä ('anna ruokaa/juomaa') on mainintoja, (esim. Leopold 1949, Doren (1975) mukaan). Kuuma saattaa olla lästä lähellä oleva ja häntä alati uhkaava vaara, niin kuin liian kuuma ruoka tai juoma tai esine, jonka koskettaminen aiheuttaa kipua. T:lla taval- linen varhaiskielen ilmaus on fuu, joka merkitsi 'tuo voi polttaa', tai myös 'tuo voi olla terävä'. Samantapainen havainto on Greenfieldillä (1969, McNeillin (1970) mukaan). Greenfieldin mukaan lapsi oli sanonut ha tarkoit- tamaan kaikkea sellaista, mikä hänen havaintojensa tai kokemuksensa perus- teella on kuumaa; myöhemmin myös sellaista, mikä on yleensä ollut tai voi olla kuumaa (mutta ei sillä hetkellä ole). T. käytti ilmausta fuu juuri sa- malla tavalla: kun hän keuhkilla lämmityskauden loputtua kosketti kylmää patteria, hän käytti samaa kuuman merkkiä. Mutta kuten jo mainittiin, fuu merkitsi T:lla myös terävää, niin veistä kuin neulaakin; oman sanansa pstää terävä sai vasta 1 v 7 kk:n iässä. Virike-, kulttuuri- tai persoonal- lisuuseroista voisi kielillä esim. se, että T:lla on jo varhain huomattavan paljon useita hellittely- ja kontakti-ilmauksia, mutta 'tee se heti' jne. -tyyppisiä säätelyilmauksia ei T:lla näytetä olleen, tai ne eivät ole saaneet pysyviä kielellisiä muotoja.

Kontekstin, tilanteen huomioinnin ottaminen on ilmausten tulkinnessa tär- keää. Esimerkiksi sibilantti-ilmauksia on erotettavissa ainakin neljä var-

haiskielen vaiheessa: 1) "eksistentiaalinen", joka ei kertautunut ja johon liittyi kädenojennus kohteeseen, 2) etinen, lyhyt 'kiitos', 3) 'nosta minut sängystä', toistuva, pyytävä sävy, kämmenet ylöspäin, 4) 'isä'. Ilmaukset olivat kulloisessakin tilanteessa helposti tulkittavissa.

Suunnilleen 1 v 7 kk:n iässä T:n sanasto alkaa nopeasti kasvaa. Jo ennen tätä ikää hän saattoi tapailla joidenkin sanojen ääntämystä, mutta nyt hän hylkää vähitellen varhaiskielen ilmaukset ja ottaa tilalle aikuisilta saatuja sanoja, joita hän ei kumminkaan yleensä yhdistele ennen kuin 1 v 9 kk iässä. Tämä on yhden sanan kautta. Sanat eivät tietystikään aina ole samoja kuin aikuisten kielessä, mutta ne ovat olennaisesti erilaisia kuin varhaiskielessä, jonka jähmeä järjestelmä alkaa nyt elää. Syntyy uusia sanoja, joille fonologinen järjestelmä kumminkin asettaa rajat. T:n kielessä on tässä vaiheessa yhtenä ohjaajana kanoninen muoto, niin kuin seuraavista esimerkeistä näkyy: Barkka (makkara, markka), tarkka (lintu), parkka (parveke), irkki (rikki), karkka (karamelli, rusina). Koska sanasto tässä vaiheessa kasvaa ja muuttuu koko ajan, ovat taulukoihin poimitut yksisanalauseet vain esimerkkejä, jotka ovat voineet esiintyä mainitussa merkityksessä vain kerran. Niin kuin esimerkeistä näkyy (ks. taulukolta 1-5), nämä yksittäiset sanat on tulkittavissa kokonaisella lauseella, mutta nyt merkitykset vaihtuvat tiuhempaan, esim. keekä keekä on yhdessä tilanteessa tulkittu 'pane minulle kengät jalkaan (jotta voisin tulla kanssasi pankkiin)', mutta seuraavalla kerralla sama "lause" merkitsee jo aivan muuta.

Varhaiskielelle ja yksisanakaudelle yhteistä näyttää olevan mm. sanojen merkityksen laajeneminen. Eve V. Clarkin (1978) mukaan tästä ilmiöstä on tehty havainnot 1 v 1 kk ja 2 v 6 kk väliseltä ajalta. Tarkimmat tutkimukset näyttäisivät, että merkityksen laajentumat ovat yhteydessä sanaston kasvuun ja että vain muutamat sanat laajentuvat merkitykseltään. Yksisanakauden sana piilloⁿ oli T:lla käytössä seuraavissa yhteyksissä: 1) pujottaessaan talouspaperirullaa keppiin, 2) pannessaan kansiota koteloon ja 3) kulkiessaan ylös kohotettujen polvien alitse. Näin ollen hän käytti sanaa laaja-alaisemmin kuin aikuinen. Toinen hyvä esimerkki on edellä mainittu varhaiskielen ilmaus vovvov. Mutta eivätkö useimmat varhaiskielen ilmaukset ole merkitykseltään laajentuneita? Miten lapsi kategorioi ensimmäisen näkemänsä koiran? Entä onko sellaisia varhaiskielen ilmauksia pidettävä merkitykseltään laajentuneina, joiden ensimmäinen referentti on juuri ja juuri arvattavissa? Esim. vavva "hellittelylause" on voinut saada alkunsa aikuisen vauva-sanasta.

Psykologinen lapsenkielentutkimus on perinteisesti ollut sanastokeskeistä. Siksi tätä puheena olevaa yksisanavaihetta on kuvattu kaudeksi,

jolloin sanasto kasvaa tai kielen symbolinen funktio omaksutaan. Lingvistinen tutkimus taas on yleensä keskittynyt lähinnä rakentelun kuvaamiseen. Hallidayn teoria on näiltä selvästi laaja-alaisempi. Hänen mukaansa kielen II kehitysvaihe merkitsee dialogin ja kieliopin omaksumisen kautta. Aikuisten kielestä puhuttaessa jopa tarpeeton, mutta tässä merkityksellinen on Hallidayn tähdennys: lapsi omaksuu sanastokieliopin (lexicogrammar) eli kielioppia ei ole ilman sanoja. Huomattavaa on, että Halliday sisällyttää kieliopin omaksumiseen myös tekstuaalisen elementin, siis sanat liittyvät toisiinsa lauseiksi ja teksteiksi. Yksisanavaiheessa ei lauselta eikä tekstejä tietenkään voi varsinaisesti vielä olla, mutta muutamat T:n lauseet näyttävät jo tässä vaiheessa entelleävän kieliopin omaksumista. Varhaiskielessä T:lla oli "eksistentiaalinen" sss, jolla hän ilmaisi esim. havaitsevansa lampun katossa. Mitään muuta kattovalaisinta tarkoitettavaa sanaa T. ei käyttänyt ennen kuin iässä 1 v 7 kk, halutessaan ilmaista näkevänsä katossa yhdessä kohdassa lampun mutta ei toisessa: lappa, lappa ee. Jälkimmäinen on eksistentiaalisen kieltolauseen esiaste, siis kieliopillinen rakenne. Oikeastaan tässä voisi jo nähdä kahdesta lauseesta koostuvan tekstin 'tässä on lamppu, mutta tuossa ei ole'. Tässä näkyy mielestäni hyvin, että sanasto ja kielioppi kasvavat rinnan; eksistentiaalinen sss olisi ollut tällaiseen negaatorakenteeseen liian laajafunktiivinen. Klännostava täältä kannalta on myös fuu 'tuo voi olla kuuma/terävä' varhaiskielen ilmauksen tulkinta. T. käytti sitä koskettaessaan kylmää patteria ja keitettyä kylmää perunaa, eli ei-kuuman idea sisältyi jo tuon sanan merkitykseen. Negaatorakennetta sillä ei muodostettu; ei ole kuuma -tyyppinen lause tuli muutaman kuukauden päästä. Asia ei kuitenkaan ilmeisesti ole niin yksinkertainen, että varhaiskielen ilmaisut eivät voisi kombinoitua lauseenomaisesti. Ainakin henkilönimet ovat ilmeisesti sanojen veroisia. T:lla oli varhaiskielessä isää tarkoittava ss, joka on yhdistynyt kerran, mutta vasta yksisanakaudella, lauseeksi: ss (tauko) paapaa 'isä nukkuu'. Jotkut varhaiskielestä peräisin olevat ilmaukset voivat siis liittyä T:n kielessä lauseenomaisesti yhteen, mutta varhaiskielen kaudelta ei tällaisia esimerkkejä ole. Asia tietysti vielä mutkistuu, kun tarkastellaan eri lasten kielenomaksumisprosessia, mutta T:n kielessä näyttävät rakenteet alkavan syntyä sanaston kasvun myötä. Näyttää myös siltä, että T:n sanasto uusiutuu melko selvästi 1 v 7 kk:n iässä ja että kieliopilliset rakenteet alkavat kasvaa näistä yksisanalauseista.

TIIVISTELMÄ

Lapsen kieltä käsittelevässä kirjallisuudessa mainitaan usein ns. esikielellinen kausi, joka edeltää symbolisen funktion omaksumista. Toisaalta mainitaan ns. "holofrastinen" tai yksisanavaihe, jonka sanotaan alkavan n. 9 kk:n iässä ja jatkuvan jopa 2. syntymäpäivään asti ja jota on kuvattu erilaisin lingvistisin määritelmien yleensä tekemättä eroa ns. esikielillisen ja kielillisen kauden välille.

T. alkoi käyttää kaksisanalauseita n. 21 kk:n ikäisenä. Tätä edeltävä kielenkehityksen kausi on jaettavissa kahteen vaiheeseen, varhaiskieleen ja yksisanavaiheeseen.

1. Varhaiskielen (10 kk - 19 kk) ilmaukset ovat vahvasti sidoksissa tilanteeseen ja koostuvat äännöksestä, sille ominaisesta sävyestä, intonaatiosta ja eleestä. Äännökset ovat yleensä fragmentteja alkuisten sanoista, mutta eivät ole fonologiselta rakenteeltaan suomen kielen sanoja. Monet äännökset ovat hahmottomia tilapäismuodosteita, mutta useat säilyvät samantlaisina ja aikuisten kielestä riippumattomina kuukaudesta toiseen.

2. Yksisanavaiheen (19 kk - 21 kk) alussa varhaiskielen jähmeä järjestelmä alkaa elää: aiemmat sanojen jäljittely-yritykset eivät ole tuottaneet pysyviä tuloksia: nyt sen sijaan sanasto alkaa nopeasti kasvaa ja uusiutua. Varhaiskielen ilmaukset häviävät vähä vähältä. Jo yksisanavaiheen alussa syntyvät kielipiirien rakenteiden ensimmäiset (harvinaiset) esiasteet, joita pidän esimerkkinä siitä, että lapsi on siirtynyt "äännöksistä" sanoihin.

Kirjallisuutta

- Dore, J. 1975. Holophrases, Speech Acts and Language Universals, Journal of Child Language 2, 21 - 40.
- Dore, J. 1979. What's So Conceptual about the Acquisition of Linguistic Structures?, Journal of Child Language 6, 129 - 137.
- Francis, H. 1979. What does the child mean? A critique of the 'functional' approach to language acquisition. Journal of Child Language 6, 201 - 210.
- Greenfield, P.M., ja J.H. Smith 1976. The Structure of Communication in Early Language Development. New York, San Francisco and London: Academic Press.

- Greenfield, P.M. ja J.H. Smith 1978, How much is one word?, Journal of Child Language 5, 347 - 352.
- Hakulinen, A. 1981. Lapsen kielen tekstuaalisesta kehityksestä, teoksessa K. Sajavaara ja M. Leiwo (toim.). Psykolingvistisiä kirjoituksia 1, Suomen sovelletun kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 30, Jyväskylä: AFinLA.
- Halliday, M.A.K. 1975. Learning How to Mean: Explorations in the Development of Language. London: Edward Arnold.
- Leiwo, M. 1980. Lapsen kielen kehitys. Tampere: Gaudeamus.
- McNeill, D. 1970. The Acquisition of Language: The Study of Developmental Psycholinguistics. New York: Harper and Row.
- Tonkova-Yampol'skaya, R.V. 1973. Development of speech intonation in infants during the first two years of life, teoksessa Ch. Ferguson ja D.I. Slobin (toim.), Studies of Child Language Development, New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Vygotsky, L.S. 1962, Thought and Language. Cambridge Mass: MIT Press.